

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ В
УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції

16 травня 2025 року

За загальною редакцією доктора політичних наук,

професора М.В. Трофименка

Київ
МДУ
2025

Організаційний комітет:

Голова	Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, доктор політичних— наук, професор;
Заступник голови	Юлія ДЕМИДОВА, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Члени оргкомітету:	Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Світлана КАЛІНІНА, декан економіко-правового факультету, доктор економічних наук, професор; Марія ПОЖИДАЄВА, професор кафедри права, доктор юридичних наук, доцент; Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КОВЕЙНО, доцент кафедри права, доктор філософії; Галина ТИХОМИРОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент Žaneta Simanavičienė, prof. Mykolas Romeris University

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 27.05.2025).

- С 91 Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 трав. 2025 р. / за заг. ред. М.В. Трофименка. — Київ: МДУ, 2025. — 421 с.

Збірник містить матеріали XIII Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики», яка відбулася 16 травня 2025 року в Маріупольському державному університеті. Посвідчення №285 про реєстрацію проведення заходу від 3 березня 2025 р. в ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ)). У матеріалах висвітлені актуальні проблеми теорії та практики сучасного державотворення та правотворення в Україні за напрямками: міжнародне право: виклики та перспективи; права людини крізь призму сучасних викликів і загроз; Україна на шляху повоєнного відновлення: правовий аспект; кримінальна юстиція під час війни та у повоєнний період; кліматична справедливість: право, політика та безпека. Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами теорії та практики сучасного розвитку державотворення та правотворення в Україні. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Пожидаєва М.,

доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри права Маріупольського
державного університету, м. Київ
ORCID: 0000-0003-2355-1131

РОЛЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ У КЛІМАТИЧНІЙ ПОЛІТИЦІ: ПРАВОВІ МЕЖІ ПОВНОВАЖЕНЬ

***Ключові слова:** кліматична політика, грошово-кредитна політика, центральний банк, Національний банк України, фінансові ризики, пов'язані зі зміною клімату, фінансова стабільність, міжнародні зобов'язання.*

Зміна клімату та деградація природи є джерелом ризику для економіки та фінансової системи будь-якої країни, зокрема негативно впливає на її цінову стабільність та фінансову стабільність. Оскільки кліматична криза змінює вартість фізичних та фінансових активів, окремі з яких можуть бути заставою за кредитами. Тому зусилля кожної держави щодо скорочення національних викидів та забезпечення пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї характеризуються не тільки необхідністю виконання міжнародних зобов'язань згідно з Паризькою угодою, а й сприянням сталому розвитку, екологічній стійкості економічної діяльності, а також зростанню та процвітанню країн і людей.

Відправною точкою для оцінки ролі центральних банків у вирішенні проблеми зміни клімату є те, що, будучи особливими державними установами та маючи автономію, вони можуть правомірно діяти лише в межах своїх повноважень, установлених законом [1, с. 3]. Як відомо, розробляють та координують кліматичну політику уряди країн. З огляду на це, виникає ключове питання, чи можуть центральні банки підтримувати політику, пов'язану з боротьбою зі зміною клімату, та інтегрувати її у свої функції згідно з чинним національним законодавством?

З грудня 2017 року функціонує Мережа центральних банків та органів нагляду для екологізації фінансової системи (англ. The Central Banks and Supervisors Network for Greening the Financial System – далі NGFS), членом якої з 2020 року є Україна. Метою цієї міжнародної групи є сприяння досягненню цілей Паризької угоди, а також посилення ролі фінансової системи в управлінні ризиками та мобілізації основних фінансових ресурсів у контексті екологічно сталого розвитку шляхом розробки єдиних методологічних підходів до кліматичних стрес-тестів, підтримки впровадження «зелених стандартів» тощо [2].

Як вважає NGFS, що центральні банки та органи фінансового нагляду можуть:

- інтегрувати ризики, пов'язані з кліматом, та ризики, пов'язані з природою, у моніторинг фінансової стабільності та нагляд за цими ризиками за допомогою проведення кліматичних стрес-тестів/аналізу кліматичних сценаріїв;

- інтегрувати зміни, пов'язані з кліматом, у монетарну політику шляхом як прийняття монетарних рішень, так і коригування операцій монетарної політики з урахуванням ризиків, пов'язаних з кліматом;

- інтегрувати питання, пов'язані з кліматом та природою, у своє корпоративне управління, що має бути подібним підходу до інституційного інвестора приватного сектору[3].

Правовий статус центрального банку держави визначається конституцією, законом про центральний банк, іншими відповідними законами, а також підзаконними нормативно-правовими актами, прийнятими самими центральними банками. Так, для центрального банку пріоритетом є досягнення та підтримка цінової стабільності в державі. У контексті забезпечення мети останнього, система грошово-кредитної політики центрального банку повинна враховувати вплив зміни клімату на цінову стабільність. Хоча це питання національного правового тлумачення та включення кліматичних міркувань до формулювання грошово-кредитної

політики не зобов'язують центральні банки автоматично використовувати інструменти грошово-кредитної політики для фінансування заходів щодо адаптації до зміни клімату або пом'якшення її наслідків. При цьому центральний банк у межах своїх повноважень сприяє і фінансовій стабільності, оскільки значна нестабільність серйозно підриває довіру до фінансової системи, що може призвести до паніки у банках, інфляції, краху фондового ринку. Тому для своєї мети фінансової стабільності зусилля центрального банку зосереджені на інтеграції аспектів зміни клімату в чинні рамки моніторингу та пруденційного нагляду, розробці методологічних основ (наприклад, стрес-тестування та сценарний аналіз), подоланні прогалин у даних та підвищенні обізнаності серед компаній фінансового сектору про їхню схильність до кліматичних ризиків [1, с. 11].

Так, згідно з ст. 99 Конституції України [4], ч. 1, ч. 2 ст. 6 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 [5] при виконанні своєї основної функції Національний банк України (далі – НБУ), яка передбачає забезпечення стабільності грошової одиниці України, має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Відповідно до ч. 3 ст. 6 даного Закону НБУ у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності.

Слід зауважити, що закріплення на рівні закону підтримки центральним банком економічної політики уряду не забезпечує чіткої та однозначної правової основи для підтримки центральним банком політики щодо зміни клімату. Хоча на сьогодні економічна політика уряду може включати кліматичну або екологічну політику як додаткову мету, що може служити правовою основою для конкретної підтримки центральним банком такої політики. У даному випадку важливим є правова визначеність кліматичної політики уряду для правильного розуміння про наявність повноважень у центрального банку на підтримку такої політики. Водночас, включення кліматичних міркувань до формулювання грошово-кредитної політики не

зобов'язує центральні банки автоматично використовувати інструменти грошово-кредитної політики для фінансування заходів щодо адаптації до зміни клімату або пом'якшення її наслідків [1, с. 9].

Як справедливо зазначає Н. Камінська, держави-члени ЄС здійснюючи функцію забезпечення кліматичної політики держави, приймають і реалізують національні стратегії, плани адаптації, з урахуванням Стратегії ЄС щодо адаптації до зміни клімату [6, с. 80].

Так, згідно з ч. 4 ст. 6 зазначеного вище Закону [5] НБУ має сприяти додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримувати економічну політику Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) за умови, якщо це не перешкоджатиме досягненню таких цілей, як цінова стабільність та фінансова стабільність, у тому числі стабільність банківської системи. При цьому, дотримуючись ст. 19 Конституції України, НБУ як державний орган, його посадові особи зобов'язані діяти лише на підставах, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України. Також ст. 5 Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» від 08.10.2024 передбачає, що визначення засад державної кліматичної політики, державне регулювання та управління у сфері державної кліматичної політики у межах своїх повноважень здійснює Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та низка органів виконавчої влади відповідно до закону [7]. Отже, український законодавець на рівні закону не конкретизує процедуру взаємодії між НБУ та КМУ щодо реалізації політики боротьби зі зміною клімату.

Для виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань у сфері зміни клімату, зокрема, відповідно до ратифікованих Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [8], Паризької угоди [9], а також – Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [10] у рамках процесу євроінтеграції, НБУ так само бере участь у поступовій імплементації кліматичної політики з питань моніторингу та оцінки ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, для фінансової стабільності,

сприяння розкриттю інформації про ці фінансові ризики з дотриманням міжнародних стандартів банківського нагляду Базелю III [11].

Сучасна Україна перебуває на початковому етапі впровадження елементів сталого розвитку у фінансовому секторі. З метою реалізації кліматичної стратегії НБУ на своєму офіційному сайті оприлюднив для обговорення проєкт Білої книги з управління екологічними, соціальними та управлінськими ризиками (англ. Environmental, Social, and Governance – ESG) у фінансовому секторі [12, 13]. Під кліматичними ризиками, які є складовою екологічних, НБУ розглядає фінансові ризики, пов'язані із залежністю установ від контрагентів, які потенційно можуть сприяти зміні клімату або постраждати від неї. Це може, наприклад, мати форму фізичної шкоди, спричиненої екстремальними погодними явищами, або зниження вартості активів контрагента, який працює у вуглецево-інтенсивних секторах, що підлягають оподаткуванню за викиди вуглецю [13]. Слід зазначити, що управління відповідними ESG-ризиками у фінансовому секторі, система регулювання та нагляду з цього питання в ЄС досі перебуває на етапі становлення.

Варто зауважити, що НБУ визначив пріоритети своїх досліджень, які тісно пов'язані зі Стратегією НБУ, затвердженою рішенням Правління НБУ від 07.11.2023 року № 401-рш [14]. Серед цих пріоритетів можна виокремити ті, що спрямовано на вивчення взаємозв'язку між екологічною стійкістю та економічним зростанням з урахуванням як ризиків, так і можливостей, пов'язаних із переходом до низьковуглецевої економіки, й охоплює низку певних питань. Наприклад, як ризики, пов'язані зі зміною клімату, впливають на енергетичну безпеку та загальну економічну стійкість, які ризики несе перехід до чистого нульового викиду для економіки та фінансового сектору [15, с. 10].

Отже, визнаючи важливість фінансових ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, економічну небезпечність зміни клімату та необхідність переходу до нульового рівня викидів, центральні банки мають враховувати ці фактори у

своїх рішеннях та діях, сприяючи цим самим підвищенню узгодженості фінансових потоків із кліматичними цілями Паризької угоди та оновленими стандартами ЄС щодо регулювання ESG-ризиків у контексті європейської «зеленої» таксономії.

Список використаних джерел:

1. Mario Tamez, Hans Weenink, Akihiro Yoshinaga. Central Banks and Climate Change: Key Legal Issues. *IMF Working Paper Legal Department*. WP/24/192. September 2024. 46 p. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2024/192/article-A001-en.xml?ArticleTabs=fulltext>
2. The Central Banks and Supervisors Network for Greening the Financial System (NGFS). URL: <https://www.ngfs.net/en/about-us/membership>
3. Why do financial authorities care about climate change and nature degradation? NGFS. URL: <https://www.ngfs.net/en/about-us/origin-and-purpose>
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про Національний банк України: закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/conv#Text>
6. Камінська Н.В. Функція забезпечення кліматичної політики держави: досвід зарубіжного і міжнародно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2024. Вип 85. Част.1. С.78-83. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/10/85-part-1.pdf>
7. Про основні засади державної кліматичної політики: закон України від 08.10.2024 № 3991-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#Text>
8. Про ратифікацію Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: закон України від 29.10.1996 № 435/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435/96-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про ратифікацію Паризької угоди: закон від 14.07.2016 № 1469-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text>
10. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>
11. Governors and Heads of Supervision reaffirm expectation to implement Basel III and discuss work on financial impact of extreme weather events. BIS. Press release. 12 May 2025. URL: <https://www.bis.org/press/p250512.htm>
12. Оприлюднено Білу книгу з управління ESG ризиками у фінансовому секторі. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oprilyudneno-bilu-knigu-z-upravlinnya-esg-rizikami-u-finansovomu-sektori>
13. Проект Білої книги з управління екологічними, соціальними та управлінськими ризиками (англ. Environmental, Social, and Governance – ESG) у фінансовому секторі. Національний банк України. 2025. 15 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Bila_knyga_2025_fin.pdf?v=13
14. Стратегія Національного банку України до 2025 року: рішення Правління НБУ від 07.11.2023 року № 401-рш. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy/strategy2022>
15. Пріоритети досліджень Національного банку України (актуальні). 2025. 12 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Priorities_NBU_2025-04_new.pdf?v=13